

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 930.85:304.44

DOI 10.32461/2409-9805.3.2025.350574

Цитування:

Денисюк Ж. З. Комунікативні стратегії репрезентації та документування національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 3. С. 43–49.

Denysiuk Zh. (2025). Communicative Strategies for Representing and Documenting National Cultural Heritage in the Context of a War of Conscience. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 43–49 [in Ukrainian].

Денисюк Жанна Захарівна,

доктор культурології, доцент,
проректор з наукової та виховної роботи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>

<http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019>

jdenesuk@dakkkim.edu.ua

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ КОНСЦІЄНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ

Метою статті є аналіз комунікативних стратегій репрезентації і документування національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни, а також виявлення ключових інформаційно-комунікаційних викликів і загроз для збереження культурної пам'яті, ідентичності та символічного простору нації. Особливу увагу зосереджено на ролі документування як інструменту фіксації, легітимації та захисту культурних сенсів і цінностей у глобальному інформаційному просторі. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексному підході з використанням методів соціокомунікаційного, культурологічного, історико-порівняльного та семіотичного аналізу. Застосовано елементи теорій комунікації, культурної пам'яті та ідентичності. Джерельну базу становлять наукові публікації, нормативно-правові документи міжнародних організацій, а також кейси сучасних медійних, цифрових і документаційних практик щодо репрезентації культурної спадщини. **Наукова новизна.** У статті вперше національну культурну спадщину системно осмислено як об'єкт і водночас інструмент комунікативного впливу в умовах консцієнтальної війни. Запропоновано типологію інформаційно-комунікаційних загроз культурній спадщині, що охоплює: фізичне знищення об'єктів, символічну апропріацію, семантичну девальвацію, маніпулятивне переосмислення культурних метанаративів, а також викривлення або втрату документаційних контекстів. Обґрунтовано значення документування як стратегічного чинника культурної безпеки та збереження національного наративу. **Висновки.** У результаті проведеного дослідження встановлено, що в умовах консцієнтальної війни національна культурна спадщина функціонує не лише як об'єкт деструктивних інформаційних впливів, а і як ресурс комунікативної стійкості та культурного спротиву. Ефективні стратегії її захисту передбачають поєднання інституційного документування, цифрових технологій, медіакомунікацій, освітніх практик і міжнародної співпраці. Акцентовано на необхідності активної репрезентації задокументованих національних культурних наративів у глобальному інформаційному просторі як умови збереження культурного суверенітету.

Ключові слова: національна культурна спадщина, консцієнтальна війна, соціальні комунікації, документування, культурна пам'ять, комунікативні стратегії, символічний простір.

Denysiuk Zhanna,

Doctor Science of Cultural Studies, Associate Professor,
Vice-Rector for Scientific and Educational Work
of National Academy of Management Culture and Arts

COMMUNICATIVE STRATEGIES FOR REPRESENTING AND DOCUMENTING NATIONAL CULTURAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF A WAR OF CONSCIENCE

The aim of the article is to analyze communicative strategies for representing and documenting national cultural heritage in the context of a war of conscience, as well as to identify key information and communication challenges and threats to the preservation of cultural memory, identity and symbolic space of the nation. Particular attention is paid to the role of documentation as a tool for fixing, legitimizing and protecting cultural meanings and values in the global information space. The research methodology is based on a comprehensive approach using methods of socio-communication, culturological, historical-comparative and semiotic analysis. Elements of theories of communication, cultural memory and identity are applied. The source base is scientific publications, regulatory and legal documents of international organizations, as well as cases of modern media, digital and documentation practices regarding the representation of cultural heritage. Scientific novelty. The article is the first to systematically conceptualize national cultural heritage as an object and at the same time a tool of communicative influence in the conditions of a war of conscience. A typology of information and communication threats to cultural heritage is proposed, which includes: physical destruction of objects, symbolic appropriation, semantic devaluation, manipulative rethinking of cultural metanarratives, as well as distortion or loss of documentary contexts. The importance of documentation as a strategic factor of cultural security and preservation of the national narrative is substantiated. Conclusions. As a result of the research, it was established that in the conditions of a war of conscience, national cultural heritage functions not only as an object of destructive information influences, but also as a resource of communicative stability and cultural resistance. Effective strategies for its protection involve a combination of institutional documentation, digital technologies, media communications, educational practices, and international cooperation. The emphasis is on the need for active representation of documented national cultural narratives in the global information space as a condition for preserving cultural sovereignty.

Keywords: national cultural heritage, conscientious war, social communications, documentation, cultural memory, communicative strategies, symbolic space.

Актуальність теми дослідження. Культурна спадщина будь-якої нації складає основу культурного і гуманітарного розвитку, є підґрунтям національної ідентичності та ціннісного самовизначення. Культурні набутки як квінтесенція історичного та цивілізаційного поступу людства вбирають в себе емоційно-естетичний досвід поколінь, уособлюють і траншують ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, а тому є дієвим засобом виховання естетичної культури, а також патріотичних почуттів і громадянської позиції людини.

В умовах повномасштабної війни та постійних гібридних загроз національна культурна спадщина дедалі частіше стає об'єктом цілеспрямованого комунікативного впливу в межах консцієнтальної війни, спрямованої на трансформацію колективної свідомості, руйнування історичної пам'яті та підрив культурної ідентичності суспільства. У цьому контексті культура постає не лише сферою духовних цінностей, а й стратегічним ресурсом гуманітарної та інформаційної безпеки, від якого залежить стійкість нації до деструктивних інформаційно-ідеологічних впливів. В умовах постійного зростання загроз національній

культурній спадщині, що реалізуються через медіакомунікаційні практики, зокрема фізичне знищення культурних об'єктів в ході позиційної російсько-української війни, їх символічну апропріацію, семантичне викривлення смислів, маніпулятивне переосмислення історико-культурних наративів та дискредитацію документальних джерел, втрата або спотворення культурної спадщини відбувається не лише на матеріальному рівні, а й у площині комунікації та документування, що ускладнює процеси фіксації, легітимації та передавання культурної пам'яті. Особливої ваги ця проблема набула для України, яка перебуває в умовах воєнного стану та окупації окремих територій, де захист культурної спадщини стає складовою гуманітарної безпеки та інструментом протидії інформаційно-ідеологічній агресії. У цьому зв'язку документування культурної спадщини, її цифрова фіксація та репрезентація в національному й глобальному інформаційному просторі набувають значення ключових комунікативних стратегій збереження культурного суверенітету.

Аналіз досліджень і публікацій. У науковому дискурсі останніх років питання національної культурної спадщини в умовах війни набуває

дедалі більшої уваги як в Україні, так і за кордоном. Це, зокрема праця Н. Мусієнко щодо збереження культурної спадщини України під час російсько-української війни, де авторка аналізує масштаби руйнувань і стратегічні завдання її відновлення та охорони у перший рік повномасштабного вторгнення [9]. Окремі дослідження висвітлюють питання документування пошкоджень та руйнування пам'яток в Україні під час бойових дій та у контексті реальних втрат і загроз для об'єктів культурної спадщини [17].

Практичні аспекти захисту спадщини відображені у публікації Н. Малиш та С. Москаленко, якими здійснено державно-управлінський аналіз проблем охорони культурних цінностей під час війни, зокрема у контексті навмисного знищення об'єктів і культурного впливу агресора [8]. Крім того, низка сучасних дослідників приділяють увагу міжнародному виміру проблеми. Так, Д. Живоглядова аналізує сучасні реалії захисту культурної спадщини та міжнародну співпрацю, що формується у відповідь на виклики повномасштабної агресії проти України [4]. Не менш важливим був фокус на вивченні спадщини української діаспори за кордоном та проблем її збереження [7]. Серед робіт також є присвячені розгляду культурної спадщини як ресурсу суспільного розвитку (В. Іонов) [6], питанням цифровізації культурної спадщини (Т. Горбул) [1]; також наявні дослідження про роль міжнародних організацій у захисті та відновленні культурної спадщини під час війни, що розглядають фінансові, юридичні й організаційні аспекти підтримки таких ініціатив [18] та ін.

У зарубіжних публікаціях питання культурної спадщини в умовах збройних конфліктів розглядається в ширшому міжнародному контексті, з аналізом конкретних випадків руйнувань і шкоди об'єктам культурної спадщини під час російського вторгнення, спираючись на польові спостереження в Україні [12]. Дослідження, підготовлене для Європейського парламенту, аналізує міжнародні правові рамки та практики захисту спадщини під час збройних конфліктів, включно з висновками щодо заходів, які може вжити ЄС для зміцнення цього захисту [16]. У міжнародному правовому контексті ключову роль відіграє Гаазька конвенція 1954 р. та її протоколи, що створюють рамки для захисту культурної спадщини під час війни і включають механізми спеціального маркування та захисту об'єктів культурної цінності [14].

Загалом, українські й зарубіжні джерела створюють комплексне поле для аналізу впливу війни на культурну спадщину, поєднуючи емпіричні дані про руйнування, правові підходи, міжнародне співробітництво та стратегічні рекомендації щодо її захисту.

Метою статті є аналіз комунікативних стратегій репрезентації та документування національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни, а також виявлення ключових інформаційно-комунікаційних викликів і загроз для збереження культурної пам'яті, ідентичності та символічного простору нації. Особливу увагу зосереджено на ролі документування як інструменту фіксації, легітимації та захисту культурних сенсів і цінностей у глобальному інформаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Культура, включаючи культурну спадщину, сприяє переходу до сталого розвитку, необхідного для досягнення цілей Європейської зеленої угоди та Порядку денного до 2030 року. Цифрові технології також відіграють ключову роль у цьому контексті. Тому інновації в культурному та креативному секторі, цифрова трансформація та доступність культури та культурної спадщини в цифровому просторі потребують подальшого посилення. Відповідно до останньої резолюції Ради ЄС щодо Робочого плану ЄС у сфері культури на 2023–2026 роки, (освіта, молодь, культура і спорт) схвалено наприкінці листопада 2022 року одним з пріоритетів є просування культурного розмаїття та формування спільного європейського простору даних для культурної спадщини. Таким чином, головним вектором стає прийняття глобальних рішень для різних потреб в питанні доступу, захисту та збереження культурної спадщини [3, 14].

На пріоритетності захисту культурної спадщини наголошено у Довгостроковій стратегії розвитку української культури, зокрема зазначається, що «культурна спадщина, рухома, нерухома та нематеріальна, свідчить про людську творчість і лежить в основі ідентичності народу. Здатність оцінювати, зберігати та передавати традиції, знання та навички визначає самобутність культури окремих груп, громад і суспільств; посилення зусиль у сфері збереження і відтворення культурної (матеріальної і нематеріальної) та природної спадщини, як це зазначено в програмах довгострокового розвитку Європи та ООН, є одним із пріоритетів Стратегії, що визначає культуру як базовий елемент національної пам'яті через переосмислення значення і ролі культурної спадщини в розвитку суспільства» [10].

На жаль, розгорнута російською федерацією проти України війна, починаючи з 2014 р. і подальше повномасштабне вторгнення 2022 р. найгіршим чином позначилося на руйнації, незаконному відчуженні (подекуди й просто пограбуванню) численних пам'яток музейного фонду, об'єктів культурної спадщини, що можна порівнювати до свідомої політики культурного геноциду. Відтак культурна спадщина стає не тільки

об'єктом нищення колективної історичної пам'яті, але й інструментом триваючої гібридної війни, яку сучасні дослідники окреслюють як консцієнтальну (лат. *conscientia* – «свідомість»), тобто війну пов'язану зі свідомістю. Консцієнтальна війна, як підкреслюють вчені, пов'язана насамперед із психологічним впливом, тобто є такою за своєю формою, «цивілізаційна за змістом та інформаційна за засобами, де об'єктом руйнування і перетворення є ціннісні установки народонаселення противника, в результаті чого первинні життєві цілі замінюються вторинними, третинними і більш низьким» [5, 203].

У контексті цієї форми гібридної агресії «визначальною ознакою концепції консцієнтальної війни є її суб'єктно-об'єктне спрямування. «Культурний капітал» (людина, культурна спадщина, архіви, музеї, бібліотеки) одночасно фігурує як об'єкт цієї форми теоретичного рівня пізнання, на який спрямована діяльність держави-агресора (конкурента) з метою руйнування пам'яток духовної та матеріальної культури і деформації культурного коду індивідуальної й суспільної свідомості держави-жертви» [2, 13].

У сучасних гібридних конфліктних контекстах національна культурна спадщина дедалі частіше стає об'єктом цілеспрямованих інформаційно-комунікаційних впливів, спрямованих на зміну уявлень про минуле та трансформацію колективної свідомості. Окрім фізичних атак на пам'ятки та архіви, ці впливи реалізуються через медіа, цифрові канали та дипломатичні наративи, що мають потенціал підривати національну ідентичність та історичну пам'ять [11].

У межах консцієнтальної війни культурна спадщина стає не лише об'єктом фізичного знищення і мародерства, а й інформаційного протидіювання. Як зазначає Н. Мусієнко, під час повномасштабного вторгнення російсько-української війни (з лютого 2022 р.) збереження й відновлення культурної спадщини України розглядаються як стратегічні завдання, що творчо інтерпретуються міжнародними організаціями та медіа для підтримки інформаційного фронту [9, 45]. Аналітичні матеріали з питань руйнації культурної спадщини демонструють систематичні злочини проти культурної спадщини, включно з руйнуванням архітектурних пам'яток і крадіжками музейних колекцій, що мають наслідки для національної ідентичності й історичної пам'яті [16].

У цьому зв'язку варто зазначити, що міжнародні організації і дослідницькі інституції мають розроблені рекомендації щодо захисту культури в умовах збройного конфлікту (як-от UNESCO *Safeguarding culture in times of crisis* [19]), а також практичні інструменти для запобігання мародерству й незаконному обігу культурних цінностей

(ICOM *Emergency Red List* [12]). Рада Європи, Європарламент та Єврокомісія акцентують увагу на тому, що дії проти культурної спадщини можуть бути частиною інформаційної й ідеологічної війни, а, отже, захист культури має стати компонентом національної безпеки та повоєнного відновлення [19].

Охорона культурних об'єктів повинна інтегруватися в гуманітарні плани (евакуація, укріплення, консерваційні заходи тощо), а не конкурувати за ресурси з порятунком людей. Відповідно міжнародні практики підкреслюють важливість координації між гуманітарними і культурними службами [19]. Доречною у цьому зв'язку є розробка національних та регіональних оперативних планів захисту культурних об'єктів: евакуації найцінніших артефактів, мобільні консерваційні бригади тощо.

Швидке, стандартизоване документування пошкоджень, обліку музейних фондів і переміщень культурних цінностей є першим кроком до подальшого відновлення культурної спадщини. Для цього доцільним є впровадження цифрових реєстрів, використання «червоних списків» та інших інструментів, співпрацюючи з міжнародними профільними інституціями [12].

Комунікативні практики репрезентації культурної спадщини виступають важливим механізмом формування культурних наративів у публічному просторі, а репрезентація в медіа, цифрових архівах і музейних експозиціях визначає, які історичні смисли, символи та історичні наративи стають домінантними для суспільства. Відтак стратегії репрезентації можуть або зміцнювати національний культурний наратив, або навпаки - піддаватися маніпуляціям, що спотворюють історичну пам'ять і делегітимізують традиційні культурні цінності.

Документування у ході війни виконують подвійну функцію: воно фіксує фізичний стан матеріальних об'єктів і пам'яток і водночас створює інформаційну базу для збереження культурних сенсів у цифровому середовищі. Дослідження з цифрового збереження аудіовізуальної спадщини України підкреслює, що сучасні методи цифровізації, зокрема оцифрування архівних документів, фотографій, фільмів є доволі суттєвими засобами для збереження культурної ідентичності під час воєнних дій [15, 75]. Крім того, ініціативи ЮНЕСКО щодо навчання журналістів документувати наслідки війни для культури підсилюють роль документування як інструменту протидії інформаційним маніпуляціям і зміцнення культурної пам'яті [20].

Важливо зазначити, що загрози культурній спадщині мають кілька вимірів: від фізичного руйнування до символічної апропріації, семантичної девальвації й маніпулятивної інтерпретації

історичних наративів у мас-медіа. У цьому контексті документування таких процесів та їхніх наслідків виступає основою для розуміння впливів консцієнтальної війни на культурну пам'ять та ідентичність, а також забезпечує інформаційну платформу для розробки відповідних стратегій захисту.

На тлі цих викликів культурна спадщина може також виступати ресурсом культурної стійкості й підвалинами для побудови нових стратегій комунікації, що сприяють консолідації суспільства, формуванню національного наративу та міжнародному визнанню. Таким чином, комунікативні стратегії репрезентації й документування культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни постають як критично важливі елементи не лише культурної політики, але й інформаційної безпеки держави.

Варто також зазначити, що сьогодні на порядку денному українських державних інституцій стоїть питання зміни акцентів культурної політики й розробки нових стратегій щодо збереження, повернення та відновлення культурної спадщини України, оскільки постійні загрози гібридних консцієнтальних війн вимагають особливих зусиль з метою активізації співпраці в сфері збереження культурної спадщини. Залучення міжнародних партнерів до означених проблем є не лише питанням фінансів, але й політичної підтримки, адвокації, проведення відповідної експертизи тощо (консервація, правова допомога, попередження контрабанди). Наразі можна сказати, що UNESCO та ЄС активно координують свої дії щодо України [13]. Оцифрування колекцій, хмарні архіви, відкриті каталоги й політики доступності підвищують стійкість культурних ресурсів, що водночас зменшує ризик втрати знань і полегшує міжнародну допомогу [13].

Динаміка діяльності міжнародних інституцій засвідчує той факт, що сьогодні важливо формувати комплексний підхід до системи збереження культурної спадщини, зокрема засобами цифрових технологій та цифрової інфраструктури, що в змозі трансформувати загальний алгоритм збереження, поширення та репрезентації культурної спадщини для широкого загалу.

Наукова новизна. У статті вперше національну культурну спадщину системно осмислено як об'єкт і водночас інструмент комунікативного впливу в умовах консцієнтальної війни. Запропоновано типологію інформаційно-комунікаційних загроз культурній спадщині, що охоплює: фізичне знищення об'єктів, символічну апропріацію, семантичну девальвацію, маніпулятивне переосмислення

культурних метанаративів, а також викривлення або втрату документальних контекстів. Обґрунтовано значення документування як стратегічного чинника культурної безпеки та збереження національного наративу.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що в умовах консцієнтальної війни національна культурна спадщина набуває статусу стратегічного об'єкта інформаційно-комунікаційного протистояння, спрямованого на трансформацію колективної свідомості, переосмислення історичної пам'яті та підірив культурної ідентичності. Консцієнтальні впливи реалізуються не лише через фізичне знищення або пошкодження культурних об'єктів, а й через системні комунікативні практики символічної апропріації, семантичного викривлення та маніпулятивного конструювання альтернативних культурних наративів.

Зазначено, що ключову роль у протидії таким впливам відіграють комунікативні стратегії репрезентації культурної спадщини, які формують смислові рамки її сприйняття в національному та глобальному інформаційному просторі. Репрезентація культурної спадщини в медіа, освітніх і цифрових середовищах постає як активний процес символічного конструювання, що здатний як посилювати культурний суверенітет, так і створювати ризики його ерозії у разі втрати наративного контролю. Документування національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни виконує подвійну функцію: з одного боку, забезпечує фіксацію та збереження матеріальних і нематеріальних культурних цінностей, а з іншого - слугує інструментом комунікативної легітимації культурних сенсів, доказовості автентичності та захисту від інформаційних фальсифікацій. Особливого значення набувають цифрові форми документування, які дозволяють інтегрувати культурну спадщину в глобальні інформаційні мережі та міжнародний контекст.

Отже, ефективний захист національної культурної спадщини в умовах консцієнтальної війни потребує інтеграції державної культурної політики, системи інституційної пам'яті, сучасних документальних і цифрових технологій, а також узгоджених медіакомунікаційних стратегій. Активна репрезентація задокументованих втрат культурної спадщини у міжнародному інформаційному просторі постає необхідною умовою збереження культурного суверенітету, зміцнення культурної стійкості суспільства та забезпечення збереження і цілісності національної ідентичності в умовах сучасних гібридних загроз.

Список використаних джерел

1. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в контексті соціокультурних трансформацій ХХІ століття : дис. ... д-ра філос. 034 Культурологія / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2024. 260 с.
2. Гула Р. В., Передерій І. Г., Сажко В. В. Вітчизняні архіви, бібліотеки та музеї як об'єкт і суб'єкт консцієнтальної війни в умовах збройної агресії РФ проти України. *Вісник ХДАК*. 2022. Випуск 62. С. 7–40.
3. Денисюк Ж. З. Засади формування стратегій розвитку культури та національної стійкості в умовах війни. *Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір* : матеріали ІХ Всеукр. наук. конф. молод. вч., асп. та магістран. / М-во культ. та страт. ком. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. ; Наук. тов. студ., асп., доктор. і молод. вч. (Київ, 06 листопада 2025 р.). Київ : НАКККиМ, 2025. С. 14–16.
4. Живоглядова Д.. Захист культурної спадщини: сучасні реалії та досвід міжнародної співпраці. *Українські культурні студії*. 2022. №2(11). С. 48–51. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2\(11\).09](https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2(11).09).
5. Задорожний Г. В. Консцієнтальна війна – провідна форма геоекономічного підкорення свідомості як нового предмету праці в умовах неоліберальної глобалізації. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1. С. 200–206.
6. Іонов В. І. Культурна спадщина як ресурс: проблеми та стратегічні перспективи її розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 2. С. 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338820>.
7. Катаргіна Т. Українська культурна спадщина за кордоном: проблеми дослідження та збереження. *Міжнародні відносини України: наукові пошуки та висновки*. 2024. Вип. 33. С. 226–251. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.226>.
8. Малиш Н., Москаленко С. Проблема захисту культурної спадщини під час війни: державно-управлінський аспект. *Науковий вісник: Державне управління*. 2024. № 2(16). С. 176–190. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-2\(16\)-176-190](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-2(16)-176-190).
9. Мусієнко Н. Культурна спадщина України в контексті російсько-української війни. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2023. № 19 (2). С. 40–52. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(2\).2023.294622](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(2).2023.294622).
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.02.2016 № 119-р «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/248862610> (дата звернення: квітень 2025 р.).
11. Українська культурна спадщина: матеріальні та духовні надбання нації. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/ukrayinska-kulturna-spadshhyna-materialni-ta-duhovni-nadbannya-nacziyi/> (дата звернення: квітень 2025 р.).
12. Червоний список загроженої культурної спадщини України. URL: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2022/11/Emergency-Red-List-Ukraine-Ukrainian.pdf> (дата звернення: квітень 2025).
13. Action Plan for Culture in Ukraine. May 2024. URL: https://conference.unesco.it/wp-content/uploads/2024/06/Action-plan-for-Ukraine_6-factsheets_5-June-2024.pdf (дата звернення: квітень 2025).
14. Cultural heritage and armed conflicts. URL: https://www.unesco.org/en/heritage-armed-conflicts?utm_source (дата звернення: квітень 2025).
15. Kovalenko Yu. Digital preservation of ukrainian audiovisual heritage during wartime: challenges and institutional practices. *Culture Crossroads*. 2025. Vol. 27. P. 73–86. URL: <https://doi.org/10.55877/cc.vol27.534> (дата звернення: квітень 2025).
16. Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond. Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. March, 2023. 105 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU%282023%29733120_EN.pdf (дата звернення: квітень 2025).
17. Shydlovskiy P., Kuijt I., Skorokhod V., Zotsenko I., Ivakin V., Donaruma W., Field S. The tools of war: conflict and the destruction of Ukrainian cultural heritage. *Antiquity*. 2023. Vol. 97 (396): e36. Pp. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.15184/aqu.2023.159>.
18. Tsugorka O., Byrkovych T., Denysiyuk Zh., Kravchenko A., Boyko V., Kotviakovskiy Yu. The role of international organizations in the protection and restoration of the cultural heritage of Ukraine in the conditions of armed aggression: Financial, economic and legal aspects. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No. 6, 1430-1444. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2259>.
19. UNESCO. Safeguarding culture in times of crisis. URL: <https://www.unesco.org/en/emergencies/culture> (дата звернення: листопад 2025).
20. Ukraine: UNESCO to document war's impact on culture with help of photojournalists. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-document-wars-impact-culture-help-photojournalists> (дата звернення: квітень 2025).

References

1. Horbul, T.O. (2024). Digitalization of cultural heritage in the context of sociocultural transformations of the 21st century: dissertation.... Ph.D. 034 Culturology / National Academy of Culture and Arts Management, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Kyiv. 260 p. [in Ukrainian].
2. Gula, R. V., Perederiy, I. G., Sazhko, V. V. (2022). Domestic archives, libraries and museums as an object and subject of conscientious war in the conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. *Bulletin of the KhDAK*, (62), 7–40 [in Ukrainian].
3. Denisyuk, Zh. Z. (2025) Principles of formation of strategies for the development of culture and national resilience in conditions of war. Culture and art: modern scientific dimension: materials of the IX All-Ukrainian scientific conference of young scholars, assoc. and master's degrees / M.V. Kult. and strat. com. of Ukraine; National acad. of cultural and artistic personnel management; Scientific com. student, assoc., doctor and young scholar (Kyiv, November 6, 2025). Kyiv: NAKKKiM, 14–16 [in Ukrainian].
4. Zhivoglyadova, D. (2022). Protection of cultural heritage: modern realities and experience of international co-operation. *Ukrainian cultural studies*, 2(11), 48–51. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2\(11\).09](https://doi.org/10.17721/UCS.2022.2(11).09) [in Ukrainian].
5. Zadorozhny, G. V. (2021). Conscientious war — the leading form of geoeconomic subjugation of consciousness as a new subject of labor in the conditions of neoliberal globalization. *Bulletin of economic science of Ukraine*, (1), 200–206 [in Ukrainian].
6. Ionov, V. I. (2025). Cultural heritage as a resource: problems and strategic prospects for its development. *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts: scientific journal*, (2), 59–63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338820> [in Ukrainian].
7. Katargina, T. (2024). Ukrainian cultural heritage abroad: problems of research and preservation. *International relations of Ukraine: scientific research and conclusions*, (33), 226–251. DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.226> [in Ukrainian].
8. Malysh, N., Moskalenko, S. (2024). The problem of protecting cultural heritage during the war: state and administrative aspect. *Scientific Bulletin: State Administration*. No. 2(16). P. 176-190. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-2\(16\)-176-190](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-2(16)-176-190) [in Ukrainian].
9. Musienko, N. (2023). The cultural heritage of Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war. *Art Culture. Current Problems*, 19 (2), 40–52. DOI: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(2\).2023.294622](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(2).2023.294622) [in Ukrainian].
10. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 1, 2016 No. 119-p “On approval of the Long-term Strategy for the Development of Ukrainian Culture — Strategy of Reforms”. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610> [in Ukrainian].
11. Ukrainian Cultural Heritage: Material and Spiritual Heritage of the Nation. Retrieved from: <https://mcsc.gov.ua/news/ukrayinska-kulturna-spadshhyna-materialni-ta-duhovni-nadbannya-nacziyi/> (access date: April 2025) [in Ukrainian].
12. Red List of Endangered Cultural Heritage of Ukraine. Retrieved from: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2022/11/Emergency-Red-List-Ukraine-Ukrainian.pdf> [in Ukrainian].
13. Action Plan for Culture in Ukraine (May 2024). Retrieved from: https://conference.unesco.lt/wp-content/uploads/2024/06/Action-plan-for-Ukraine_6-factsheets_5-June-2024.pdf [in English].
14. Cultural heritage and armed conflicts. Retrieved from: https://www.unesco.org/en/heritage-armed-conflicts?utm_source [in English].
15. Kovalenko, Yu. (2025). Digital preservation of ukrainian audiovisual heritage during wartime: challenges and institutional practices. *Culture Crossroads*, (27), 73–86. Retrieved from: <https://doi.org/10.55877/cc.vol27.534> [in English].
16. Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond (2023). Policy Department for Structural and Cohesion Policies Directorate-General for Internal Policies. 105 p. Retrieved from: https://www.europa.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU%282023%29733120_EN.pdf [in English].
17. Shydlovskiy, P., Kuijt, I., Skorokhod, V., Zotsenko, I., Ivakin, V., Donaruma, W., Field, S. (2023). The tools of war: conflict and the destruction of Ukrainian cultural heritage. *Antiquity*, 97 (396): e36. Year 1–7. DOI: <https://doi.org/10.15184/aqy.2023.159> [in English].
18. Tsugorka, O., Byrkovych, T., Denysiyuk, Zh., Kravchenko, A., Boyko, V., Kotviakovskiy, Yu. (2024). The role of international organizations in the protection and restoration of the cultural heritage of Ukraine in the conditions of armed aggression: Financial, economic and legal aspects. *Edelweiss Applied Science and Technology*, 8(6), 1430–1444. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2259> [in English].
19. UNESCO. Safeguarding culture in times of crisis. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/emergencies/culture> [in English].
20. Ukraine: UNESCO to document war's impact on culture with help of photojournalists. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-unesco-document-wars-impact-culture-help-photojournalists>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.11.2025
Отримано після доопрацювання 04.12.2025
Прийнято до друку 15.12.2025
Опубліковано 29.12.2025